

De Gezonde Schoolkantine

Werkblad beschrijving interventie

Gebruik de HANDLEIDING bij dit werkblad

Werkblad erkenningscommissie, versie mei 2015

Dit is een gezamenlijk werkblad van de volgende kennisinstituten:

Colofon

Ontwikkelaar / licentiehouder van de interventie

Naam organisatie: Voedingscentrum

Postadres: Postbus 85700, 2508 CK, Den Haag

E-mail: degezondeschoolkantine@voedingscentrum.nl

Telefoon: 070-3068888

Website (van de interventie): www.voedingscentrum.nl/gezondeschoolkantine

Contactpersoon

Vul hier de contactpersoon voor de interventie in.

Naam: Heleen Schuit - van Raamsdonk

E-mail: schuit@voedingscentrum.nl

Telefoon: 070-3068872

Referentie in verband met publicatie

Naam auteur interventiebeschrijving: Tamara Coppenhagen, Roel Hermans & Lidy Veldhuis

Titel interventie: De Gezonde Schoolkantine

Databank(en): i-database

Plaats, instituut: Den Haag, Voedingscentrum

Datum: 23 december 2020

Het werkblad is een invulformulier voor het maken van een interventiebeschrijving, geordend naar onderwerp (doelgroep, doel, enzovoort). De onderwerpen volgen de criteria voor beoordeling. De interventiebeschrijving is een samenvatting van de beschikbare schriftelijke informatie over de interventie voor de bezoeker van de databanken effectieve interventies en voor de erkenningscommissie interventies. De informatie is van belang voor de beoordeling van de kwaliteit, effectiviteit en randvoorwaarden van de interventie.

Dit werkblad wordt na erkenning, inclusief contactgegevens gepubliceerd op Loketgezondleven.nl en in indien relevant ook in de databases van onze samenwerkingspartners.

[Kijk bij het invullen in de handleiding die bij dit werkblad hoort.](#)

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Samenvatting	4
<i>Korte samenvatting van de interventie</i>	4
Doelgroep	4
Doel	4
Aanpak	4
Materiaal.....	4
Onderbouwing.....	4
Onderzoek.....	5
1. Uitgebreide beschrijving	6
Beschrijving interventie.....	6
1.1 Doelgroep.....	6
1.2 Doel.....	7
1.3 Aanpak.....	9
2. Uitvoering	12
3. Onderbouwing	15
4. Onderzoek	19
4.1 Onderzoek naar de uitvoering	19
4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten	20
5. Samenvatting Werkzame elementen	23
6. Aangehaalde literatuur	24
7. Praktijkvoorbeeld	27

Samenvatting

Eén A-4tje, max 600 woorden

Korte samenvatting van de interventie – max 150 woorden

In Nederland heeft ruim 14% van de jongeren in de leeftijd van 12-17 jaar overgewicht of obesitas (CBS & RIVM, 2020). Een gezond eetpatroon is belangrijk voor de algemene gezondheid en het behouden van een gezond gewicht. Door gezond eten en drinken aan te bieden in de schoolkantine faciliteren scholen het maken van gezonde(re) eetkeuzes tijdens schooltijd. De interventie De Gezonde Schoolkantine (GSK) begeleidt scholen in het voortgezet (speciaal)- (v(s)o) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo) in het gezonder maken van het aanbod van hun schoolkantine. De definitie van een gezond aanbod is vastgelegd in de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK). Deze richtlijnen kennen naast criteria voor het assortiment ook uitgangspunten voor de uitstraling van de kantine. De Schoolkantine Brigade ondersteunt betrokken schoolmedewerkers en kantinebeheerders met praktische adviezen en een stapsgewijs actieplan dat past bij de situatie van de school. Een gezondere schoolkantine is onderdeel van het themacertificaat Voeding van het vignet Gezonde School.

Doelgroep – max 50 woorden

De primaire doelgroep van de interventie De Gezonde Schoolkantine zijn alle leerlingen en studenten binnen het v(s)o en mbo.

De intermediaire doelgroepen zijn de beheerders van de kantine/cateraars, schoolmedewerkers (bijvoorbeeld de Gezonde School coördinator of betrokken leerkrachten) en professionals op het gebied van voeding op scholen, waaronder Gezonde School-adviseurs.

Doel – max 50 woorden

Het doel van de interventie De Gezonde Schoolkantine is dat leerlingen en studenten in de leeftijd van 11 tot 20 jaar gezondere voedselkeuzes kunnen maken op v(s)o- en mbo-scholen in Nederland.

Aanpak – max 50 woorden

De interventie ondersteunt het doorlopen van een planmatig proces om een gezondere schoolkantine te realiseren. Het gezonder maken van het aanbod in de kantine en de automaten richting de Schijf van Vijf, het aantrekkelijk presenteren van gezonde keuzes en het borgen van de interventie in voedingsbeleid staan hierbij centraal.

Materiaal – max 50 woorden

- De website: www.voedingscentrum.nl/gezondeschoolkantine
- De Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK)
- De Kantinescan
- Educatie, informatie en aankleding (bijv. inspiratiebrochure, productenlijst, online workshops/trainingen, stappenplan, video's, factsheets, posters, ervaringsverhalen, voorbeeldbrieven)

Onderbouwing – max 150 woorden

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

Het gezond(er) maken van het voedselaanbod in school, richting de Schijf van Vijf, is een krachtig middel om de eetkeuzes van leerlingen op een positieve manier te beïnvloeden. Een gezond voedselaanbod in school ondersteunt leerlingen bij het maken van gezonde eetkeuzes onder schooltijd. Op een directe manier, omdat er gezond aanbod is, maar ook via een indirecte manier, omdat de gezonde keuze via diverse beïnvloedingstechnieken aantrekkelijk(er) wordt gepresenteerd. De interventie De Gezonde Schoolkantine faciliteert het doorlopen van een planmatig proces, waarbij er aandacht is voor het aanbod, de presentatie van dit aanbod en het opstellen van een voedingsbeleid. Door de visie over gezond eten en drinken vast te leggen in schoolbeleid, wordt gezond eten en drinken (ook) op de lange termijn geborgd. Scholen ontvangen

advies op maat, met aandacht voor creëren van draagvlak binnen de school en inventariseren van wensen van leerlingen. Beiden belangrijk voor goede borging van de interventie.

Onderzoek – max 100 woorden

Het aanbod en de uitstraling van schoolkantine wordt gezonder als scholen de interventie implementeren (Evenhuis et al., 2020a; van Kleef, Kremer, & van Trijp, 2020; Milder et al., 2015.). De ondersteuning die scholen ontvangen leidt onder betrokkenen bovendien tot meer kennis over een gezond aanbod en verbeterde motivatie om aan de slag te gaan (Evenhuis et al., 2019b). De interventie maakt het dus mogelijk dat leerlingen en studenten in de leeftijd van 11 tot 20 jaar gezondere voedselkeuzes kunnen maken op v(s)o- en mbo-scholen. Het effect van de interventie op het aankoopgedrag van jongeren is nog niet eenduidig.

1. Uitgebreide beschrijving

Beschrijving interventie

Het werkblad is ook geschikt voor een samenvattende beschrijving van complexe of samengestelde interventies. Dit zijn interventies die uit twee of meer afzonderlijke onderdelen bestaan. Denk aan interventies met aparte onderdelen voor verschillende doelgroepen, zoals een leefstijlinterventie die zowel gericht is op de community als op de school als op de individuele docent. Of aan interventies met verschillende modules die bij een doelgroep 'op maat' worden toegepast.

Naarmate er meer onderdelen zijn is het aan te bevelen de structuur visueel weer te geven in een schema. Dit geldt met name voor de subdoelen en voor de aanpak van de interventie. Zie ook de aanwijzingen in de handleiding.

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep – max 100 woorden

Wat is de uiteindelijke doelgroep van de interventie?

De primaire doelgroep van de interventie De Gezonde Schoolkantine zijn alle leerlingen en studenten in het voortgezet (speciaal)-(v(s)o) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo) in Nederland (OCW, 2019). Het gaat om jongeren in de leeftijd van 11 tot en met ongeveer 20 jaar. In schooljaar 2018/2019 volgden ongeveer 1 miljoen leerlingen onderwijs in het voortgezet onderwijs (OCW, 2019) en ruim 486.000 studenten middelbaar beroepsonderwijs (OCW, 2019). Dat betekent een primaire doelgroep van ongeveer 1,5 miljoen jongeren.

Intermediaire doelgroep – max 100 woorden

Zijn er intermediaire doelgroepen? Zo ja, welke?

We onderscheiden 3 intermediaire doelgroepen:

1. **Betrokkenen binnen school:** Schoolmedewerkers die (in)direct betrokken zijn bij de schoolkantine. Zoals de Gezonde School-coördinator, kantinemedewerker(s), directeur, facilitair medewerker en docenten/leerkrachten.
2. **Eet- en drinkaanbod leverende partijen:** Zoals cateraars (op circa 1150 van de in totaal circa 1760 scholen verzorgt een cateraar de kantine), automatenleveranciers, producenten en andere toeleveranciers. Op zo'n 750 scholen zijn de kantines in beheer van cateraars die het JOGG Akkoord 'Gezonde Voeding Op Scholen' hebben ondertekend (Akkoordpartijen) (JOGG, 2016).
3. **Professionals op het gebied van voeding op v(s)o- en mbo-scholen:** GGD-/Gezonde School-adviseurs, Jong Leren Eten (JLE)-makelaars en JOGG-regisseurs.

Selectie van doelgroepen – max 250 woorden

Hoe wordt de (intermediaire)doelgroep geselecteerd? Zijn er contra-indicaties? Zo ja, welke?

Met financiering vanuit het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) kunnen alle v(s)o- en mbo-scholen in Nederland met een eet- en/of drinkaanbod kosteloos ondersteuning ontvangen bij de implementatie van De Gezonde Schoolkantine-interventie. Alle leerlingen op het v(s)o of studenten op het mbo kunnen via deze interventie bereikt worden.

Het Voedingscentrum is verantwoordelijk voor het themacertificaat Voeding van de landelijke Gezonde School-aanpak. Voor v(s)o- en mbo-scholen is het implementeren van de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK) van het Voedingscentrum een van de vereisten om het certificaat te behalen (Gezonde School, 2020a).

Nederlandse scholen zijn echter vrij om te bepalen of en hoe ze eten en drinken aanbieden aan leerlingen.

Scholen kunnen dan ook zelf contact opnemen met het Voedingscentrum als ze aan de slag willen met de interventie De Gezonde Schoolkantine. Daarnaast legt het Voedingscentrum actief contact met scholen in het hele land om zo het bereik van de interventie te vergroten.

Er zijn geen contra-indicaties voor bovengenoemde (intermediaire) doelgroepen.

Betrokkenheid doelgroep – max 150 woorden

Was de doelgroep betrokken bij de (door)ontwikkeling van de interventie, en op welke manier?

Bij de totstandkoming en doorontwikkeling van de interventie De Gezonde Schoolkantine zijn en worden de primaire en intermediaire doelgroepen waar mogelijk betrokken.

De behoeften van scholen, cateraars en GGD'en worden jaarlijks geïnventariseerd en meegenomen in de (door)ontwikkeling van (nieuwe) materialen. De behoeften van leerlingen worden gepeild via enquêtes of focusgroepen. Scholen worden gestimuleerd om leerlingen te betrekken bij het gezonder maken van de schoolkantine en hen deel uit te laten maken van het Gezonde Schoolkantine team. Daarnaast is een leerlingenenquête ontwikkeld die scholen kunnen gebruiken om de wensen en behoeften van hun leerlingen te inventariseren. Deze integratie van leerlingenbetrokkenheid bij de interventie wordt onderschreven in het grootschalige implementatieonderzoek dat is uitgevoerd door de VU Amsterdam (Evenhuis, 2020b).

1.2 Doel

Hoofddoel – max 100 woorden

Wat is het hoofddoel van de interventie?

Het hoofddoel van de interventie De Gezonde Schoolkantine (GSK) van het Voedingscentrum is dat leerlingen en studenten in de leeftijd van 11 tot 20 jaar gemakkelijker gezondere voedselkeuzes kunnen maken richting de Schijf van Vijf op v(s)o- en mbo-scholen in Nederland doordat het aanbod en uitstraling van het eet- en drinkaanbod in hun school is verbeterd.

Subdoelen – max 350 woorden

Wat zijn de subdoelen van de interventie? Indien van toepassing: welke subdoelen horen bij welke intermediaire doelgroepen of subdoelgroep(en)?

Om het hoofddoel te bereiken, zijn de volgende subdoelen van toepassing, die horen bij het verbeteren van het eet- en drinkaanbod in scholen:

Scholen passen het aanbod en de uitstraling van hun assortiment aan richting de Schijf van Vijf, daarbij gebruik makend van de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK), waarbij ze uiteindelijk voldoen aan de criteria voor niveau zilver, goud of ideaal. Zie afbeelding 1 hieronder voor de criteria waaraan voldaan moet worden per schoolkantine niveau.

Afbeelding 1. Samenvatting Richtlijnen Gezondere Kantines

SAMENVATTING RICHTLIJNEN GEZONDERE KANTINES			
	Zilver	Goud	Ideaal
Aanbod			
In elke aanwezige productgroep wordt minstens één betere keuze aangeboden.	✓	✓	✓
Het merendeel van het aanbod bestaat uit betere keuzes.	60% betere keuze	80% betere keuze	100% Schijf van Vijf
Groente en/of fruit zijn aanwezig	groente en/of fruit	groente en fruit	groente en fruit
Water drinken wordt gestimuleerd.	✓	✓	✓
Uitstraling			
Voldoet aan de 3 basis uitstralingspunten:			
1. Op de opvallende plaatsen bij het uitgesteld aanbod staan alleen betere keuzes.	✓	✓	✓
2. Op de opvallende plaatsen in automaten staan alleen betere keuzes.	✓	✓	✓
3. Bij de kassa staan alleen betere keuzes.	✓	✓	✓
Voldoet aan de aanvullende uitstralingspunten:			
	minimaal 3 van de 6	minimaal 5 van de 6	alle 6
1. Groente en fruit zijn aantrekkelijk gepresenteerd.			
2. Op de looproute zijn betere keuzes het eerste te zien.			
3. Bij (aanprijs)acties worden alleen betere keuzes aangeboden.			
4. Op de menukaart staan voor minimaal 50% betere keuzes.			
5. Op beeldmateriaal in de kantine staan alleen betere keuzes.			
6. Reclames op automaten laten alleen producten uit de Schijf van Vijf zien.			
Beleid			
De gezondere schoolkantine is vastgelegd in het schoolbeleid.	✓	✓	✓

Om het hoofdoel te kunnen bereiken, hebben we de volgende subdoelen gesteld voor de intermediaire doelgroepen:

Schoolmedewerkers:

- hebben een positieve houding tegenover de interventie De Gezonde Schoolkantine.
- hebben kennis over de criteria van de RGK en de vaardigheden om het assortiment en de uitstraling van de schoolkantine gezonder in te richten.
- hebben er vertrouwen in dat zij de interventie binnen hun school kunnen uitvoeren.
- weten welke stappen ze kunnen zetten om te zorgen voor (meer) draagvlak voor het toepassen van de RGK binnen de school.
- zijn (intrinsiek) gemotiveerd en hebben eigenaarschap om (blijvend) de RGK te implementeren en te borgen.

Eet- en drinkaanbod leverende partijen:

- hebben voldoende kennis over de RGK en de vaardigheid om het assortiment en de uitstraling te laten voldoen aan de criteria RGK.
- faciliteren de deelnemende schoollocaties om de RGK toe te passen.

Professionals op het gebied van voeding op v(s)o- en mbo-scholen

- hebben een positieve houding ten opzichte van de RGK
- hebben voldoende kennis over de RGK
- hebben de vaardigheden om scholen te helpen en stimuleren om de RGK toe te passen

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie – max 200 woorden

Hoe is de opzet van de interventie en wat is de omvang (duur, aantal contacten – indien van toepassing)?
Voeg eventueel een schema toe als bijlage.

De interventie De Gezonde Schoolkantine ondersteunt scholen bij het doorlopen van een planmatig proces om een gezondere schoolkantine te realiseren, aan de hand van de criteria van de RGK. De essentie van de criteria is het gezonder maken van het aanbod in de kantine en de automaten richting de Schijf van Vijf, het aantrekkelijk presenteren van gezonde keuzes en het borgen van de interventie in voedingsbeleid. Scholen ontvangen advies op maat van de Schoolkantine Brigade en implementeren met behulp van praktische informatiemiddelen de interventie in 5 stappen (zie Tabel 1).

De intermediaire doelgroepen zijn degenen die binnen de scholen de stappen van de interventie daadwerkelijk implementeren. Gemiddeld doorlopen zij binnen 6 maanden de eerste 4 stappen. De doorlooptijd is afhankelijk van de inzet van de school en het instapniveau bij aanvang. Deze stappen zijn eenmalig, maar kunnen zo nodig opnieuw worden doorlopen op advies van de Schoolkantine Brigadier. Stap 5 wordt ieder schooljaar opnieuw uitgevoerd, afhankelijk van de behoefte van de school.

Tabel 1. Implementatiestappen van de interventie De Gezonde Schoolkantine

Stappen	Beschrijving wat de school doet	Middelen van het Voedingscentrum
1. De start	<ul style="list-style-type: none"> - Draagvlak creëren door samenstellen Schoolkantine Team binnen de school - Kennis vergroten over De Richtlijnen Gezondere Kantines - Kantineniveau bepalen als 0-meting - Ambitie en situatie school in kaart brengen - Wensen van leerlingen inventariseren 	<ul style="list-style-type: none"> - Adviesgesprek met de 'eigen' Schoolkantine Brigadier van de Schoolkantine Brigade - Brochure Richtlijnen Gezondere Kantines voor scholen - Leerlingenquête - De Kantinescan - Online workshops/trainingen
2. Aan de slag	<ul style="list-style-type: none"> - School implementeert stapsgewijs de adviezen uit het adviesrapport - Opstellen voedingsbeleid voor borging gezondere schoolkantine - Structureel overleg Schoolkantine Team binnen de school 	<ul style="list-style-type: none"> - Adviesrapport met concreet stappen- en actieplan - Inspiratiebrochure met o.a. recepten - Productenlijst - Concept en voorbeelden voedingsbeleid - Tussentijds contact Schoolkantine Brigadier - Online workshops/trainingen
3. Niveaubepaling kantine	<ul style="list-style-type: none"> - Kantineniveau bepalen als 1-meting 	<ul style="list-style-type: none"> - De Kantinescan
4. Aanvragen Schoolkantine Schaal zilver, goud of ideaal	<ul style="list-style-type: none"> - Schoolkantine Schaal aanvragen a.d.h.v. kantineniveau bij stap 3 	<ul style="list-style-type: none"> - De Kantinescan - Schoolkantine Schaal
5. Jaarlijkse evaluatie	<ul style="list-style-type: none"> - Jaarlijkse evaluatie van het kantineniveau - Rapporteren aan directie - Evaluatie voedingsbeleid - Structureel overleg Schoolkantine Team binnen de school 	<ul style="list-style-type: none"> - De Kantinescan - Leerlingenenquête - Adviesgesprek Schoolkantine Brigadier met vervolg-ondersteuning telefonisch of per e-mail

Inhoud van de interventie – max 1200 woorden

Welke concrete activiteiten worden uitgevoerd en -eventueel- in welke volgorde? Geef geen uitputtende beschrijving van activiteiten; het is voldoende als de lezer zich een beeld kan vormen van wat er gedaan wordt en hoe dit gedaan wordt.

Indien van toepassing per onderdeel samenvatten. Vergeet niet aandacht te besteden aan de werving.

Bij interventies op maat: geef aan wat op basis van welke criteria wanneer wordt uitgevoerd. Geef ook aan wat minimaal moet worden uitgevoerd om de gestelde doelen te behalen.

Werving

Werving van scholen voor deelname aan de interventie vindt op 2 manieren plaats:

1. Inbedding in andere interventies:

- Scholen die aan de slag gaan met het themacertificaat Voeding van de landelijke Gezonde School-aanpak (Gezonde School, 2020b) dienen óók aan de slag te gaan met de interventie De Gezonde Schoolkantine. De implementatie van de RGK is hierbij dus een vereiste (Gezonde School, 2020b). De Gezonde School-adviseurs van de lokale GGD'en onderhouden nauw contact met de Schoolkantine Brigadier zodra een school aan de slag wil met het themacertificaat Voeding.
- Via het Akkoord 'Gezonde Voeding Op Scholen', vallend onder de verantwoordelijkheid van Jongeren op Gezond Gewicht (JOGG), gaan scholen aan de slag met de interventie. Ondertekenaars richten hun kantines in volgens de RGK (JOGG, 2016).

2. (In)directe werving:

- Via nieuwsbrieven en persoonlijke benadering
- Posts op social media, zoals Facebook, Twitter en Instagram.
- Activiteiten om meer bekendheid te genereren, zoals de jaarlijkse Dag van de Gezonde Schoolkantine en aanwezigheid in de media en (regionale/landelijke) bladen.

Inhoud

Het gezonder maken van het aanbod in de kantine en de automaten richting de Schijf van Vijf, het aantrekkelijk presenteren van gezonde keuzes en het borgen van de interventie in voedingsbeleid staan centraal. De definitie van een gezond aanbod en gezonde uitstraling is vastgelegd in de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK).

Het uitgangspunt van de interventie zijn de RGK, deze hebben als belangrijkste uitgangspunt dat de hele kantine 'gezond' uitstraalt (Veldhuis, Mensink, & Wolvers, 2017). De RGK benaderen de kantine op twee manieren: 1) op niveau van het eet- en drinkaanbod: 'Wat en hoeveel?' en 2) op niveau van de uitstraling: 'promotie en presentatie' van de producten. Op productniveau worden producten ingedeeld volgens de Richtlijnen Schijf van Vijf (Brink et al., 2020). Op het niveau van de uitstraling van de kantine zijn verschillende criteria geformuleerd, de 'uitstralingspunten', die als doel hebben de kantine in zijn geheel gezonder te maken. Daarnaast is het vastleggen van een voedingsbeleid een vereiste. De RGK definiëren 3 oplopende niveaus zilver, goud en ideaal. In een ideale kantine zijn alleen producten uit de Schijf van Vijf te krijgen. Door de richtlijnen toe te passen wordt het de leerlingen makkelijker gemaakt om gezondere keuzes te maken.

De Schoolkantine Brigade ondersteunt betrokken schoolmedewerkers en cateraars met praktische adviezen en een stapsgewijs actieplan dat past bij de situatie van de school.

Stap 1. De Start: Als een school aan de slag wil met het gezonder maken van hun kantine, dan is het mogelijk om een adviesgesprek in te plannen met de Schoolkantine Brigadier uit de regio. Deze afspraak duurt gemiddeld anderhalf uur. Voor het creëren van het benodigde draagvlak om de interventie succesvol te implementeren, adviseert de brigadier om een schoolkantine team te vormen bestaande uit diverse belanghebbenden. Het verschilt per school wie betrokken is en dus wie er aansluit bij het gesprek, van schoolmedewerkers, kantinemedewerkers, cateraar, Gezonde School-Adviseur, leerlingen tot de directeur. Tijdens het adviesgesprek ontvangt de school inhoudelijke informatie over de RGK en worden de ambities en de startsituatie van de school besproken. Met behulp van de Kantinescan brengt de schoolmedewerker vervolgens de startsituatie van de schoolkantine in kaart, als nulmeting van het huidige kantineniveau. De Kantinescan brengt het assortiment en de uitstraling van de kantine in kaart, bepaalt het bijbehorende kantineniveau en geeft passende adviezen/acties om te kunnen voldoen aan de RGK. De Kantinescan is in samenwerking met de Vrije Universiteit ontwikkeld en positief geëvalueerd op begrijpelijkheid, gebruiksvriendelijkheid en uitvoerbaarheid (Evenhuis, 2018). De school bepaalt zelf binnen welk termijn ze willen toewerken naar welk kantineniveau. Op basis van hun ambities en het huidige kantineniveau ontvangt

de school een praktisch rapport met een verslag van het adviesgesprek, concrete adviezen, een actieplan met concrete taken en afgesproken deadlines om stapsgewijs toe te werken naar een gezondere kantine en te voldoen aan de RGK. Om de school aan te zetten tot actie plant de brigadier een vervolgspraak in met de primaire contactpersoon van de school om de (vervolg)adviezen en acties door te nemen.

Stap 2. Aan de slag: De betrokkenen volgen de adviezen uit het rapport stapsgewijs op om het assortiment en de uitstraling van de schoolkantine gezonder te maken. Tijdens dit proces hebben ze de beschikking over verschillende materialen van het Voedingscentrum, zoals de Inspiratiebrochure en de Productenlijst. Ook is de brigadier bereikbaar voor ondersteuning via mail of telefoon.

Het vastleggen van de gezondere kantine in het schoolbeleid is een voorwaarde in de RGK om borging te bevorderen (zie verder stap 5.). Ter inspiratie ontvangt de school een conceptbeleid en voorbeelden van andere scholen (Het Voedingscentrum, 2020b).

Stap 3. Niveaubepaling kantine: Na het doorvoeren van de adviezen voeren de betrokkenen opnieuw de Kantinescan uit om te bepalen of de kantine voldoet aan de RGK. De Kantinescan toont of het gelukt is om toe te werken naar het beoogde kantineniveau.

Stap 4. Aanvragen Schoolkantine Schaal: Als de Kantinescan laat zien dat de kantine voldoet aan het niveau zilver, goud of ideaal, dan kan de school- en/of kantinemedewerker de Schoolkantine Schaal aanvragen. De aanvraag wordt beoordeeld door de betrokken Schoolkantine Brigadier. De Schoolkantine Schaal is een stimulans voor de school en om te laten zien dat hun kantine voldoet aan de RGK.

Stap 5. Jaarlijkse evaluatie: Structurele, jaarlijkse evaluatie van het kantineniveau van de school is belangrijk om de implementatie van de gezonde schoolkantine te borgen, zo nodig met opnieuw een adviesgesprek door een Schoolkantine Brigadier. Het is een vereiste dat de school dit proces vastlegt in een online gepubliceerd voedingsbeleid en uitvoert middels de Kantinescan. De Schoolkantine Brigadier heeft de mogelijkheid om jaarlijks een adviesrapport te schrijven, gebaseerd op de laatste uitslag van de Kantinescan, die de directie en/of anderen betrokkenen ontvangt. De brigadier biedt vervolgondersteuning per telefoon of e-mail. Tot slot worden scholen geadviseerd om naast het gezonder maken van het aanbod in de kantine, ook binnen het curriculum aandacht te besteden aan gezonde voeding. Dit sluit aan bij de landelijke Gezonde School-aanpak en het daarbij horende themacertificaat Voeding voor het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs.

2. Uitvoering

Materialen – max 200 woorden

Welke materialen zijn beschikbaar voor de uitvoering, werving en evaluatie van de interventie?

Alle materialen en informatie over de interventie zijn beschikbaar via de website (ca. 7000 bezoekers per maand): www.voedingscentrum.nl/gezondeschoolkantine.

Implementatie-ondersteuning:

- De brochure '[Richtlijnen Gezondere Kantines voor scholen](#)'; met uitleg over de richtlijnen en de te ondernemen stappen.
- [De online Kantinescan](#), inclusief instructievideo. Deze tool brengt het niveau van de kantine in kaart en geeft advies over vervolgstappen.
- Persoonlijk advies en ondersteuning van een Schoolkantine Brigadier (via email, telefonisch of fysiek).
- Diverse trainingen en workshops aan betrokkenen bij de schoolkantine.
- Brochures en folders zoals:
 - o [De Inspiratiebrochure](#) en [de Productenlijst](#); met criteria, inspiratie en suggesties voor producten.
- Beloning als een school aan de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK) voldoet, in de vorm van een Schoolkantine Schaal.
- Diverse inspiratie- en promotiematerialen, zoals posters, VR-brillen en recepten.
- Een online vragenlijst voor leerlingen, zodat scholen inzicht kunnen krijgen in de behoeftes en wensen van leerlingen.

Werving:

- E-mailingen, zoals:
 - o Maandelijks Gezonde Schoolkantine nieuwsbrief (momenteel 1600 leden)
 - o Maandelijks GGD nieuwsbrief
 - o Persoonlijke mailingen
- Posts op social media, zoals Facebook, Twitter en Instagram.
- Activiteiten om meer bekendheid te genereren, zoals de jaarlijkse Dag van de Gezonde Schoolkantine en aanwezigheid in de media en (regionale/landelijke) bladen.

Locatie en type organisatie – max 200 woorden

Waar kan de interventie uitgevoerd worden en welk(e) soort(en) organisatie(s) kan/kunnen de interventie uitvoeren?

Er zijn circa 2100 voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs locaties (OCW, 2019). Locaties die een eet- en/of drinkaanbod hebben, met een balie en/of automaat, kunnen de interventie uitvoeren. Dit zijn ongeveer 1850 locaties. Op www.voedingscentrum.nl/gezondeschoolkantine staat een actuele stand van de scholen die een gezondere schoolkantine hebben.

Het Voedingscentrum coördineert en voert de interventie uit in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Wetenschap en Sport (VWS). Daarnaast kunnen Gezonde School-adviseurs van de GGD lokale ondersteuning bieden. Middels het Akkoord Gezonde Voeding op Scholen werken, naast scholen zelf, ook cateraars, leveranciers en producenten aan gezondere schoolkantines.

Opleiding en competenties van de uitvoerders – max 200 woorden

Wie zijn de uitvoerders en welke opleiding en competenties hebben zij nodig?

Er is geen specifieke (voor)opleiding nodig voor het uitvoeren van de interventie.

Om de kennis, vaardigheden, eigen-effectiviteit, motivatie en eigenaarschap te versterken ondersteunt het Voedingscentrum uitvoerders met gerichte middelen, zoals adviesgesprekken, (online) trainingen, workshops, en informatie.

De Schoolkantine Brigadiers, medewerkers van het Voedingscentrum, adviseren en ondersteunen scholen. Zij zijn hbo-/ wo-opgeleide diëtisten en/of gezondheids- of voedingswetenschappers. Vanuit hun voedingsexpertise en ervaring weten ze wat er speelt in het onderwijs en kennen ze praktijkvoorbeelden.

Intern bij het Voedingscentrum wordt op verschillende manieren ervaringen en kennis uitgewisseld tussen de Schoolkantine Brigadiers en met interne of externe experts. Dit gebeurt onder meer via wekelijkse updates; tweewekelijkse vergaderingen; een buddysysteem; en vier keer per jaar tijdens intervisiebijeenkomsten met alle brigadiers.

Kwaliteitsbewaking – max 200 woorden *Hoe wordt de kwaliteit van de interventie bewaakt?*

De kwaliteitsbewaking vindt op vier niveaus plaats:

1. Het Ministerie van VWS houdt als subsidieverlener toezicht op de interventie middels de jaarlijkse verantwoording van de activiteiten en resultaten.
2. In samenwerking met universiteiten of onderzoeksinstituten worden wetenschappelijke onderzoeken opgezet om de interventie te evalueren of door te ontwikkelen.
3. Alleen scholen die voldoen aan de RGK, krijgen na monitoring van de Schoolkantine Brigade, een Schoolkantine Schaal. Deze is één schooljaar geldig en is een verplichting voor scholen die het themacertificaat voeding van het vignet Gezonde School willen behalen. In dit kader vindt continu afstemming plaats met andere thema-instituten binnen de Gezonde School-aanpak, zoals het Trimbos-instituut.
4. Er vindt continue evaluatie plaats door het Voedingscentrum. Dit gebeurt middels het monitoren van de werkzaamheden van de Schoolkantine Brigade, onder meer via interne intervisie-bijeenkomsten. Ook wordt de interventie jaarlijkse geëvalueerd door de mate van ondersteuning aan scholen te monitoren middels: het aantal scholen dat voldoet aan de RGK en de mate waarin alle interventiemiddelen gebruikt worden, zoals aantal websitebezoeken en mensen die de nieuwsbrief hebben gelezen. Na ieder contact met een school rapporteren de Schoolkantine Brigadiers in een Contact Registratie Management (CRM)-systeem de fase waarin elke school zich in het implementatieproces bevindt.

Randvoorwaarden – max 200 woorden

Wat zijn de organisatorische en contextuele randvoorwaarden voor een goede uitvoering van de interventie?

Nederlandse scholen zijn vrij om te bepalen of en hoe ze eten en drinken aanbieden aan leerlingen. Er is geen wet- of regelgeving omtrent een gezond voedselaanbod in scholen. Het is dan ook de verantwoordelijkheid van scholen of en in hoeverre ze aan de slag gaan met de interventie. Deelname aan de interventie de Gezonde Schoolkantine is vrijblijvend.

Wanneer scholen aan de slag gaan met de interventie is het belangrijk dat er tenminste één medewerker is die eigenaarschap toont en de kennis, vaardigheden en motivatie heeft om de RGK te implementeren. Deze persoon heeft inzicht nodig in het huidige niveau van de kantine en in de verbeterstappen die genomen kunnen worden. Hiervoor zijn voldoende kennis en een positieve attitude t.a.v. een gezondere schoolkantine nodig om die stappen daadwerkelijk te kunnen zetten. Scholen wordt altijd geadviseerd om voldoende draagvlak te creëren onder andere betrokkenen, zoals het management, docenten, leerlingen en ouders. Daarom adviseren de brigadiers de scholen om een schoolkantineteam te vormen, dat regelmatig samenkomt om de voortgang en acties te bespreken. Het blijkt dat de intentie om de interventie uit te voeren toeneemt als er een duidelijk actieplan is gemaakt, inclusief de taken, deadlines en verantwoordelijke(n) (Evenhuis et al., 2019b).

Implementatie – max 200 woorden

Is er een systeem voor implementatie? Geef een samenvatting.

Alle vier de fasen van het implementatieproces zijn verwerkt in de interventie.

Werving vindt plaats middels twee manieren: inbedding in andere interventies en via (in)directe werving.

Adoptie van de interventie vindt plaats in de eerste stap (De Start). Scholen ontvangen ondersteuning en advisering door de Schoolkantine Brigade.

Invoering van de interventie omvat de stappen 2 (Aan de slag), 3 (Niveaubepaling en 4 (Aanvragen Schoolkantine Schaal). Grootschalig implementatieonderzoek heeft aangetoond dat deze ondersteuning scholen helpt bij het gezonder maken van hun kantine. De persoonlijke ondersteuning mix aan materialen wordt positief geëvalueerd, met name omdat scholen zelf kunnen kiezen of en wanneer ze gebruik maken van de implementatiemiddelen (Evenhuis et al. 2019b).

Borging van de interventie vindt plaats in stap 5 (Jaarlijkse Evaluatie). Scholen hebben een voedingsbeleid en kunnen ieder jaar zelfstandig met hun Schoolkantine team een Schoolkantine Schaal aanvragen middels de Kantinescan. De betrokken Schoolkantine Brigadier beoordeelt de aanvraag. Deze jaarlijkse evaluatie is een vereiste voor het drie jaar geldige themacertificaat Voeding van het vignet Gezonde School.

De Schoolkantine Brigade ondersteunt scholen in alle fasen van dit proces. Het gebruik van een Customer Relationship Management (CRM)-systeem zorgt ervoor dat te allen tijde bekend is in welke fase scholen zich bevinden.

Kosten – max 200 woorden

Wat zijn de kosten van de interventie? Benoem daarbij de personele (in aantallen uren) en de materiële kosten.

Door subsidie vanuit het ministerie van VWS is de implementatieondersteuning vanuit het Voedingscentrum gratis beschikbaar voor scholen. Hieronder valt onder meer het persoonlijke advies van de Schoolkantine Brigade. Per school is ongeveer 8 uur gemoeid: het bezoek zelf, het opstellen van een adviesrapport en vervolgondersteuning per telefoon en e-mail. De subsidie wordt sinds 2001 verstrekt, met als doel om alle scholen gerichte ondersteuning te kunnen bieden.

De uren (personeelskosten) voor de school om de stap te maken richting een gezondere kantine, zoals geschikte producten uitzoeken of contacten met de cateraar intensiveren, verschillen per school. Dit is bijvoorbeeld afhankelijk van de omvang van de school, de startsituatie en daarmee de grootte van het veranderproces, draagvlak bij de directie, de beschikbare middelen, inzet personeel en aan- of afwezigheid van pleinbeleid. In principe zijn er geen extra kosten verbonden aan het aanbieden van gezondere producten. We zien dat het een tijdelijke tijdsinvestering is voor de scholen doordat het beheren van de gezondere schoolkantine een nieuwe routine wordt en op den duur geen extra tijd meer kost. Vanuit de Gezonde School-aanpak zijn incidentele subsidiemogelijkheden beschikbaar voor scholen om een gezonde schoolcoördinator aan te stellen, waarmee deze uren (deels) vergoed kunnen worden.

3. Onderbouwing

Probleem – max 400 woorden

Voor welk probleem of (mogelijk) risico is de interventie ontwikkeld? Omschrijf aard, ernst, spreiding en gevolgen.

Bij de overstap van het basis- naar het vo kunnen voedingsgewoonten van jongeren flink veranderen (Lanting et al., 2013). Ze beschikken over eigen geld en maken steeds meer hun eigen keuze op gebied van voeding. Daarnaast komen ze meer in aanraking met eten en drinken dat aangeboden wordt buiten de thuisomgeving, bijvoorbeeld op school, onderweg naar school, tijdens de pauze en na schooltijd. In de huidige samenleving is eten en drinken op veel plekken verkrijgbaar en vaak is het aanbod voornamelijk ongezond. Deze omgeving kan jongeren ongewenst en onbewust verleiden tot ongezond eetgedrag.

Het huidige voedingspatroon van jongeren is niet optimaal. In vergelijking met de Richtlijnen Goede Voeding, eten Nederlandse jongeren te weinig groente, fruit, vis en volkoren producten. Daarnaast snoepen en snacken ze teveel en drinken ze teveel suikerhoudende dranken (van Rossum et al., 2016). In vergelijking met de basisschoolperiode nuttigen jongeren in het voortgezet onderwijs daarnaast minder fruit, meer frisdranken en ontbijten ze minder vaak (Stevens et al., 2018). Een ongezond voedingspatroon kan op den duur leiden tot overgewicht en obesitas. Van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 17 jaar heeft 14.4% (ernstig) overgewicht (CBS, 2020). Overgewicht op kinderleeftijd is een voorspeller voor overgewicht op latere leeftijd (Stocks et al., 2011). Overgewicht en obesitas kunnen leiden tot gezondheidsproblemen zoals hart- en vaatziekten, diabetes, gewrichtsproblemen en sommige vormen van kanker (WHO, 2015). Kinderen met overgewicht hebben daarnaast kans op psychische en sociale problemen op de korte en lange termijn (Proper & Bemelmans, 2011).

Jongeren nuttigen 15% van hun dagelijkse eten en drinken op school (Van Rossum, 2016). Bovendien is school een plek waar jongeren veel tijd doorbrengen en alle kinderen en jongeren dagelijks komen. Momenteel biedt 95% van de Nederlandse v(s)o- en mbo-scholen eten of drinken aan op school. Tot op heden heeft 51,3% van alle scholen nu of in het verleden een gezondere schoolkantine gehad (Het Voedingscentrum, 2020c). Dit betekent dat er nog veel ruimte is voor verbetering en niet alle scholen in Nederland een gezond voedingsaanbod hebben. Wanneer er onvoldoende gezond eten en drinken op school aangeboden wordt, zal dit ook niet door jongeren gekocht worden. Bovendien ontbreekt het nog vaak aan een duidelijk voedingsbeleid op scholen. In een goed voedingsbeleid staat wat de school concreet doet om bij te dragen aan gezondheid en goed eetgedrag van leerlingen. Zonder een dergelijk beleid stranden of ontbreken duurzame acties om de eetomgeving op scholen te verbeteren.

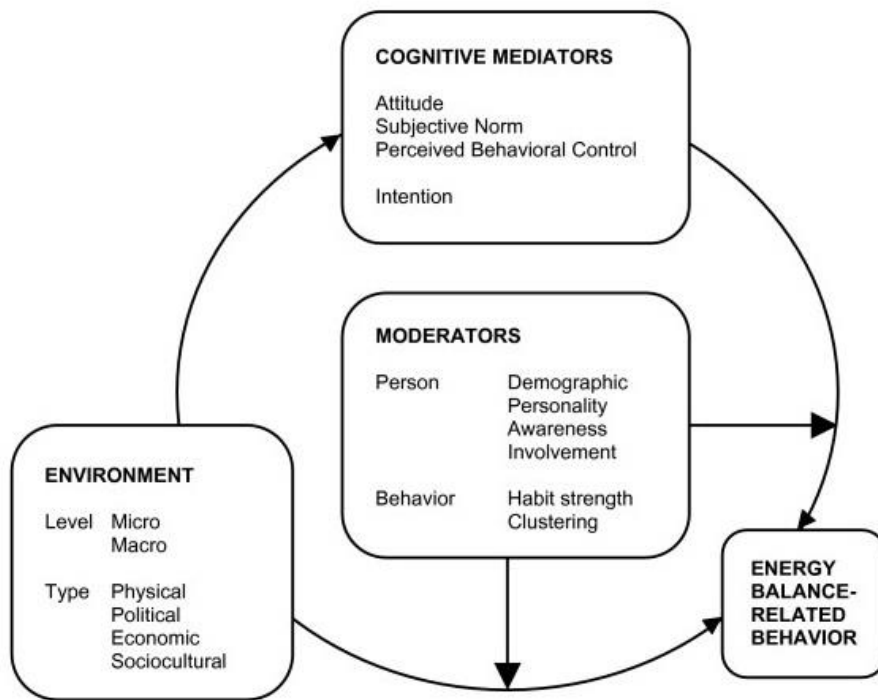
Oorzaken – max 400 woorden

Welke factoren veroorzaken het probleem of (mogelijk) risico?

Eetgedrag van jongeren wordt beïnvloed door zowel individuele als contextuele factoren (Kremers et al., 2006; Story et al., 2002). Zie Afbeelding 2.

Individuele factoren

Onder individuele factoren vallen demografische kenmerken zoals leeftijd, geslacht en sociaal economische positie (van Dorsselaer et al., 2010; Stevens et al. 2018). Eetgedrag van jongeren wordt sterk beïnvloed door hun sociale omgeving (familie, vrienden en leeftijdgenoten), bijvoorbeeld via sociale druk, sociale invloed en sociale normen (Salvy et al., 2012; Higgs, 2015; Cruwys et al., 2015; Wouters et al., 2010). Ook determinanten zoals kennis, bewustzijn en risicoperceptie, attitude, gewoonten en automatismen, vaardigheden en eigen-effectiviteit spelen een rol in het eetgedrag van jongeren (Lechner et al., 2012). Zie Afbeelding 2.

Environmental Research framework for weight Gain prevention (EnRG).

Afbeelding 2. Het EnRG framework dat inzicht geeft in de interactie tussen persoonlijke en omgevingsfactoren in het eetgedrag van jongeren

Fysieke omgeving: ongezond aanbod

De huidige eetomgeving wordt ook wel de obesogene omgeving genoemd, een omgeving die mensen stimuleert om te veel te eten en te weinig te bewegen (Hill & Peters, 1998). De fysieke eetomgeving communiceert een norm, bijvoorbeeld welk type eten normaal is binnen die context (Higgs, 2015). Een schoolkantine waarin ongezond voedsel in grote mate beschikbaar en toegankelijk is, kan jongeren ongewenst en onbewust verleiden tot ongezond eetgedrag (Mensink et al., 2012; Scholtens et al., 2010), met name waarin hun leeftijdgenoten dit gedrag ook vertonen (Wouters et al., 2010).

Eetgedrag in de huidige eetomgeving

De huidige eetomgeving kan eetgedrag 'uitlokken' zonder dat er sprake is van een directe motivatie om te eten, zoals honger of dorst (Veltkamp et al., 2011). De blootstelling aan voedsel wakkert niet alleen het verlangen aan om te eten, maar ook om grotere hoeveelheden te eten (Larson & Story, 2009; Hill & Peters, 1998). Uit onderzoek weten we bovendien dat makkelijk te pakken voedsel sneller gegeten wordt dan voedsel waar mensen meer moeite voor moeten doen (Hollands et al., 2019). Ook blijken mensen meer te eten naarmate zij grotere porties krijgen aangeboden (Steenhuis & Vermeer, 2009; Reale et al., 2019; Almiron-Roig et al., 2019).

Kortom, de bereikbaarheid en toegankelijkheid van ongezonde producten, in combinatie met een actieve aanpak, kunnen jongeren stimuleren een ongezonde voedselkeuze te maken (Swinburn et al., 2011; Lobstein et al., 2015).

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

Aan te pakken factoren – max 200 woorden

Welke factoren pakt de interventie aan en welke onder 1.2 benoemde (sub)doelen horen daarbij?

De interventie De Gezonde Schoolkantine richt zich op het veranderen van de eetomgeving binnen scholen, waarbij de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK) gebruikt worden om scholen te helpen om zowel het aanbod als de presentatie van gezondere producten te vergroten. Daarnaast dienen scholen een voedingsbeleid op te stellen waarin de interventie geborgd wordt. Alle drie de factoren dragen eraan bij dat

de eetomgeving verbeterd wordt (dat wil zeggen: dat het aanbod gezonder wordt) en jongeren gezonde keuzes kunnen maken in de school. Scholen passen dus het aanbod en uitstraling van hun assortiment aan richting de Schijf van Vijf, daarbij gebruik makend van de RGK, waarbij ze uiteindelijk voldoen aan de criteria voor niveau zilver, goud of ideaal.

Binnen de interventie zijn er daarnaast subdoelen opgesteld met betrekking tot de kennis, attitude, motivatie, eigeneffectiviteit en eigenaarschap van de intermediaire doelgroepen om de interventie op een zo goed mogelijke wijze te implementeren in de schoolcontext. Ook draagvlak van en samenwerking met alle betrokkenen (o.a. medewerkers op school, de beheerder/cateraar, leerlingen en ouders) wordt gestimuleerd. Dit is essentieel om het veranderproces op gang te helpen en te houden (Evenhuis, 2020a).

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

Verantwoording – max 1000 woorden

Maak aannemelijk dat met deze aanpak ook daadwerkelijk de doelen bij deze doelgroep bereikt kunnen worden.

Het verbeteren van het aanbod en uitstraling van de schoolkantine

Het gezonder maken van het aanbod in de kantine en de automaten richting de Schijf van Vijf vindt plaats aan de hand van de RGK. Op productniveau worden alle verkrijgbare producten binnen het aanbod ingedeeld volgens de Richtlijnen Schijf van Vijf (Brink et al., 2020). De RGK zijn ontwikkeld op basis van wetenschappelijke inzichten en praktische inzichten van de Schoolkantine Brigadiers. Door de richtlijnen toe te passen wordt het aanbod en de uitstraling gezonder en wordt het de leerlingen makkelijker gemaakt om gezondere keuzes te maken in school. De GSK interventie sluit daarmee aan op vergelijkbare preventieve interventies om de schoolomgeving van jongeren gezonder te maken (Gordon et al., 2018; Driessen et al., 2014; Story et al., 2008).

Het aantrekkelijk presenteren van gezonde keuzes vindt plaats door gebruik te maken van zogenaamde nudging-technieken. Nudging richt zich op het stimuleren van gewenste keuzes, daarbij gebruik makend van de manier waarop mensen keuzes maken (Thaler & Sunstein, 2008). Nudging is een veelbelovende manier om gezond keuzegedrag te bevorderen van volwassenen en jongeren (Marcano-Olivier et al., 2020; Arno & Thomas, 2016; Broers et al., 2017; Hollands et al., 2019; Cadario & Chandon, 2017)

Binnen de interventie worden veranderingen aangebracht in de fysieke omgeving, de schoolkantine, waardoor de gewenste keuzerichting ('gezond eten') op een onbewuste, automatische manier gestimuleerd wordt. Denk hierbij aan het vergroten van de zichtbaarheid van gezond eten en drinken, het verkleinen van de fysieke afstand van gezond eten en drinken, het veranderen van de volgorde van de plaatsing, of het vergroten van de verkrijgbaarheid van gezond eten en drinken. Dit wordt ook wel 'priming nudging' genoemd (Wilson et al., 2016). Onderzoek heeft aangetoond dat deze kleine aanpassingen al kunnen leiden tot een verandering in keuze voor producten (Bauer & Reisch, 2019; Bucher et al., 2016; Castro et al., 2018). Deze nudgingstrategieën zijn makkelijk en goedkoop om uit te voeren en zijn effectief in het stimuleren van gezonder eetgedrag (Arno & Thomas, 2016; Gordon et al., 2018).

Een groter aanbod van gezondere producten op school stimuleert jongeren om vaker voor deze gezondere opties te kiezen (Driessen et al., 2014; Gordon et al., 2018). In combinatie met opvallende presentatie en promotie van gezondere producten worden deze effecten nog meer versterkt (Arno & Thomas, 2016; Grech et al., 2015; Hollands et al., 2019; Kessler, 2016).

Betrokkenen ondersteunen bij het gezonder maken van de schoolkantine

Naast specifieke richtlijnen over hoe het aanbod en uitstraling van een gezonde schoolkantine er daadwerkelijk uit zou moeten zijn, worden intermediaire doelgroepen ondersteund bij de implementatie van de interventie. Stakeholders hebben aangegeven dat factoren als motivatie, eigenaarschap, kennis en attitude van de betrokkenen ten aanzien van de gezondere schoolkantine, als ook draagvlak onder en samenwerking met alle betrokkenen nodig zijn om een gezondere schoolkantine te creëren en te behouden (Evenhuis et al., 2019b). Op basis van deze informatie zijn middelen en materialen ontwikkeld die ingrijpen

op de te veranderen factoren. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om educatie (kennis: website, brochures en folders), feedback (advies van de Schoolkantine Brigadier, adviesrapport en advies in de Kantinescan), instructie (video's, advies door Schoolkantine Brigadier), goal setting (vastleggen van ambitie), beloning (jaarlijkse Schoolkantine Schaal) en tailoring (scholen indelen in implementatiefase in CRM en contactinformatie hierop aanpassen). Door gebruik te maken van deze evidence-based gedragsveranderingstechnieken is gewaarborgd dat de middelen daadwerkelijk de aan te grijpen factoren beïnvloeden (Abraham & Michie, 2008; Kok et al. 2016). De ontwikkeling van de materialen op basis van input van de intermediaire doelgroep zorgt ervoor dat de middelen ook draagvlak hebben en te gebruiken zijn in de praktijk.

Uit de procesevaluatie van interventie blijkt dat de intermediaire doelgroep zowel het individuele contact als de mogelijkheid om zelf te kiezen welk middel ze gebruiken positief beoordeelt en dat de aangeboden ondersteuning tot meer kennis en motivatie leidt (Evenhuis et al., 2019b).

De mate waarin scholen worden bereikt met de verschillende middelen van de interventie De Gezonde Schoolkantine is als volgt:

- De Schoolkantine Brigade heeft contact met gemiddeld 80 scholen per week.
- 1600 leden ontvangen de maandelijkse Gezonde Schoolkantine nieuwsbrief.
- De Gezonde Schoolkantine website heeft per maand ongeveer 7000 bezoekers.
- De besloten Gezonde Schoolkantine Facebookgroep heeft 400 leden.

De afgelopen jaren is het aantal scholen met een gezondere schoolkantine gestegen. Dit maken we op uit het aantal uitgereikte Schoolkantine Schalen: 424 schalen in 2015, tot 609 in 2019. Dit komt overeen met 51,3% unieke scholen die nu of in het verleden een gezondere schoolkantine (inclusief automaten) heeft (gehad) (Het Voedingscentrum, 2020c).

In 2015 en 2019 is aan scholen zelf gevraagd in hoeverre ze aan de slag zijn met een gezondere kantine (Geurts et al., 2016; Het Voedingscentrum, 2019). In het onderzoek naar voedingsaanbod anno 2015 geeft 80% van de deelgenomen scholen aan dat ze de afgelopen jaren meer aandacht aan voeding hebben besteed. Ook blijkt dat het voedingsaanbod op scholen is verbeterd, met meer gezondere producten en minder ongezondere producten (Geurts et al., 2016). In 2019 heeft het Voedingscentrum gevraagd aan scholen waar ze staan betreft de gezondere kantines. Hieruit blijkt dat bijna alle deelnemende scholen de Richtlijnen Gezondere Kantines kennen, en dat 90% aan de slag is met het gezonder maken van de kantine (Het Voedingscentrum, 2019).

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

4. Onderzoek

4.1 Onderzoek naar de uitvoering – max 600 woorden

Wat is op basis van het beschikbare onderzoek bekend over de uitvoering van de interventie?

Beschrijf kort welke onderzoeken zijn gedaan en wat daarvan de uitkomsten waren. Stuur bij het indienen van het werkblad de volledige publicatie van ieder genoemd onderzoek mee.

Beschrijf per onderzoek:

- a) De titel, auteurs, organisatie en jaar van uitgave (indien gepubliceerd)
- b) Het type onderzoek, de onderzoeksmethode en de omvang van het onderzoek
- c) Een samenvatting van de meest relevante uitkomsten met betrekking tot inzicht in de mate waarin activiteiten zijn uitgevoerd volgens plan, het bereik van de interventie, de waardering en ervaring van de uitvoerders en doelgroep, succes- en faalfactoren, en -indien beschikbaar- de uitvoerbaarheid, de randvoorwaarden en de omgevingsvariabelen.

In de afgelopen jaren zijn er tal van onderzoeken uitgevoerd door Dr. Irma Evenhuis binnen de context van de Gezonde Schoolkantine interventie. Deze onderzoeken zijn in chronologische volgorde:

Evenhuis, I.J., Wezenbeek, N.L.W.J., Vyth, E.L. et al. (2018). **Development of the ‘Canteen Scan’: an online tool to monitor implementation of healthy canteen guidelines.** BMC Public Health, 1109.

Doel: Het ontwikkelen van de digitale Kantinescan, een tool die in kaart brengt in hoeverre aan de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK) wordt voldaan en welke verbeteringen kunnen worden gemaakt, als belangrijk implementatiemiddel binnen De Gezonde Schoolkantine-interventie. Daarnaast is deze scan geëvalueerd op content validiteit en gebruiksvriendelijkheid.

Methode: De Kantinescan is in drie stappen ontwikkeld, op basis van input van de praktijk en wetenschappelijke inzichten.

Resultaten: Er is een digitale Kantinescan ontwikkeld bestaande uit vijf onderdelen: de basis (met vragen over de aanwezigheid van water en beleid); het aanbod bij het uitgestalde aanbod; het aanbod in automaten; de uitstraling; een overkoepelde score inclusief persoonlijk advies. Pilot-test toonden aan dat de Kantinescan goed scoorde qua begrijpelijkheid, gebruiksvriendelijkheid en uitvoerbaarheid.

Evenhuis, I.J., Vyth, E.L., Veldhuis, L., Jacobs, S.M., Seidell, J.C., Renders, C.M. (2019b). **Implementation of Guidelines for Healthier Canteens in Dutch Secondary Schools: A Process Evaluation.** International Journal of Environmental Research and Public Health. 16:22. DOI: 10.3390/ijerph16224509.

Doel: Het gebruik van de implementatiemiddelen in middelbare scholen evalueren op het gebied van 1) veranderingen van determinanten bij stakeholders en 2) de kwaliteit van de middelen.

Methode: In een 6 maanden durende quasi-experimentele studie in 10 interventie- en 10 controlescholen is het gebruik van de implementatiemiddelen geëvalueerd op veranderingen van determinanten bij betrokken stakeholders en op de kwaliteit van de middelen (gebruik en tevredenheid). De interventiescholen ontvingen ondersteuning bij het implementeren van de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK), de controlescholen ontvingen alleen de uitleg van de RGK op papier. De determinanten zijn geëvalueerd middels een online vragenlijst bij alle betrokken stakeholders, gemeten voor en na de interventie. De kwaliteit van de middelen is geëvalueerd bij stakeholders die betrokken waren bij interventiescholen, via de online vragenlijst en in een evaluatiegesprek na afloop van de interventieperiode.

Resultaten en discussie: Ten aanzien van het eerste doel, heeft de procesevaluatie aangetoond aan dat het pakket aan ondersteuning betrokkenen meer kennis en motivatie geeft, en de behoefte aan ondersteuning

afneemt. Hoewel de kwantitatieve verschillen klein zijn, wordt deze resultaten bevestigd door de kwalitatieve resultaten. Ten aanzien van het tweede doel, toonde de procesevaluatie aan dat de middelen goed werden geëvalueerd qua gebruik en tevredenheid. Met name het adviesgesprek, de communicatiemiddelen en de samenvatting van de behoeftes/wensen van leerlingen werden positief geëvalueerd. De verschillende middelen vullen elkaar aan, en gebruikers kunnen al naar gelang hun behoefte gebruik maken van een middel. Het blijft belangrijk: dat betrokkenen ervaren hoe het verleiden van gezonde producten werkt, om meerdere betrokkenen in school te betrekken, en om ervoor te zorgen dat de gezonde schoolkantine op de agenda blijft.

Evenhuis, I.J. (2020b). **On the way to healthier school canteens. Implementation and evaluation of healthier canteen guidelines.** Unpublished doctoral thesis. *VU Amsterdam*, Amsterdam.

Doel: Dit onderzoek beschrijft de doorontwikkeling van de implementatieondersteuning voor gezondere kantines.

Methode: In drie stappen is een implementatieplan bestaande uit verschillende middelen ontwikkeld, door kennis en theorieën vanuit de wetenschap te combineren met inbreng vanuit de praktijk. Deze drie stappen zijn:

- 1) op basis van interviews bij gebruikers (caterars, Schoolkantine Brigadiers, kantinemedewerkers) is in kaart gebracht wat belemmerende en bevorderende factoren zijn voor het gezonder maken van de schoolkantine;
- 2) deze factoren zijn in een expertmeeting met deelnemers vanuit de wetenschap, praktijk en beleid, geprioriteerd en mogelijke oplossingen zijn bediscussieerd;
- 3) de factoren zijn met behulp van gedragsveranderings-taxonomieën gekoppeld aan gedragsveranderingsmethodes, implementatiestrategieën en tot slot zijn de bijbehorende middelen uitgewerkt.

Resultaten: Dit onderzoek heeft geleid tot inzicht in de behoeftes van de doelgroep bij het gebruik van de Richtlijnen Gezondere Kantines (RGK) in de praktijk, zoals kennis over de RGK en het niveau van de kantine, gevoel van eigenaarschap, en het belang van het aandacht hebben voor de context van de school. Op basis van deze behoeftes uit de praktijk en wetenschappelijke inzichten over gedragsverandering en implementeren, zijn de middelen bepaald. Deze middelen zijn deels bestaande (al dan niet aangepaste) middelen van de interventie De Gezonde Schoolkantine, en deels nieuw ontwikkelde middelen. Deze kennis is onder andere meegenomen bij de doorontwikkeling van de Kantinescan zodat deze gebruiksvriendelijker is voor de praktijk, bij de ontwikkeling van (online) trainingen en workshops, en als aandachtspunten voor het adviesgesprek van de brigadiers.

4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten – max 600 woorden

Wat is op basis van het beschikbare onderzoek bekend over de behaalde effecten met de interventie?

Beschrijf kort welke onderzoeken zijn gedaan en wat daarvan de uitkomsten waren. Stuur bij het indienen van het werkblad de volledige publicatie van iedere genoemde studie mee.

Beschrijf per onderzoek:

- a) De titel, auteurs, organisatie en jaar van uitgave
- b) Het type onderzoek, de meetinstrumenten en de omvang van het onderzoek
- c) Een samenvatting van de meest relevante uitkomsten met betrekking tot het bereik van de interventie, de gevonden effecten en -indien beschikbaar- de door de doelgroep ervaren effectiviteit en de mate waarin de veronderstelde werkzame elementen daadwerkelijk zijn uitgevoerd.

Om inzicht te krijgen in de effectiviteit van de Gezonde Schoolkantine aanpak, heeft het Voedingscentrum een aantal evaluaties uitgevoerd. Deze geven inzicht in het aantal scholen dat aan de slag is gegaan met het implementeren van de interventie.

Het Voedingscentrum. (2020c). Factsheet: **Het aantal gezondere schoolkantine blijft groeien**. Den Haag. <https://voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/voedingscentrum/Documents/GSK%20factsheet%20Peiling.pdf>

De peiling van januari 2020 laat zien dat sinds 2017, 731 unieke schoollocaties één of meerdere schalen ontvingen, waarvan 70% van de scholen een gouden schaal behaalde. Van alle scholen die eten of drinken aanbieden, heeft tot nu toe 51.3% van de scholen (963 scholen) ooit een Schoolkantine Schaal behaald.

Het Voedingscentrum. (2019). Factsheet: **Groot deel van de scholen aan de slag met gezonder maken van de kantine**. Den Haag. <https://www.voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/voedingscentrum/Documents/Factsheet%20Peiling%20GSK%202019.pdf>

Uit de resultaten van een online peiling, uitgezet in maart 2019 door het Voedingscentrum, blijkt dat een groot deel van de scholen in Nederland aan de slag is met het gezonder maken van de schoolkantine. Bijna alle scholen die gereageerd hebben kennen de RGK, en 57% van de scholen geeft aan dat ze momenteel voldoen aan deze richtlijnen voldoen.

Als het gaat om het effect van de GSK interventie op daadwerkelijk koop- en eetgedrag jongeren, dan zijn hier ook een aantal onderzoeken over uitgevoerd.

Evenhuis, I.J., Jacobs, S.M., Vyth, E.L., Veldhuis, L., Boer, de, M.R., Seidell, J.C., Renders, C.M. (2020a) **The effect of supportive implementation of healthier canteen guidelines on changes in Dutch school canteens and student purchase behaviour**. *Nutrients* 2020, 12(8), 2419.

Doel: Wat is het effect van ondersteuning in implementatie, door middel van de ontwikkelde middelen, op 1) veranderingen in de kantine en automaten qua aanbod en uitstraling en 2) het aankoopgedrag van leerlingen.

Methoden: In een 6 maanden durende quasi-experimentele studie in 10 interventie- en 10 controlescholen is het gebruik van de implementatiemiddelen geëvalueerd op veranderingen in de kantine en automaten, en op het aankoopgedrag van leerlingen. Voor en na de interventie zijn de metingen uitgevoerd. De veranderingen in de kantine is gemeten met de Kantinescan. Het aankoopgedrag is gemeten met een digitale zelf-gerapporteerde vragenlijst aan 2^e of 3^e jaars leerlingen, 100 per school.

Resultaten en discussie: In vergelijking tot de controlescholen hadden de interventiescholen meer veranderingen in hun kantine aangebracht. De verhouding van het aanbod gezondere ten opzichte van ongezondere producten in het uitgestalde aanbod was toegenomen. Daarnaast werd er voldaan aan meer 'uitstralingspunten' (manieren om gezondere producten opvallend te presenteren en te promoten). Er werden geen significante veranderingen gevonden in het aankoopgedrag van de leerlingen, mogelijk vanwege de korte tijd tussen de veranderingen in de kantine en de meting van het aankoopgedrag van de leerlingen.

van Kleef, E.; Kremer, F.; van Trijp, H.C.M. (2020). **The Impact of a Gradual Healthier Assortment among Vocational Schools Participating in a School Canteen Programme: Evidence from Sales and Student Survey Data**. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17, 4352.

Doel: Wat is het effect van een toename van het aanbod van gezondere producten in de schoolkantine op verkoopcijfers en de ervaring van leerlingen.

Methoden: Middels een quasi-experimentele studie zijn in twee mbo-scholen de verhouding gezondere producten ten opzichte van het totaal aantal aangeboden producten verhoogd van 60% naar 80%. Hierin waren er twee

groepen: een abrupte en stapsgewijze aanpassingen over een periode van 10 maanden. Verkoopcijfers zijn gemeten door kassaregistraties.

Resultaten: De verhouding verkochte gezondere producten is gestegen van 31.1% tijdens baseline, naar 35.9% tijdens follow-up na 10 maanden. Hieruit kan geconcludeerd worden dat een gezonder aanbod leidt tot gezondere aankopen. Ook wordt geconcludeerd dat stapsgewijze aanpassingen leiden tot meer gezondere aankopen vergeleken met een abrupte aanpassing.

Vanwege ruimtegebrek verwijzen we voor de samenvatting van het onderzoek van Milder et al. 2015 naar: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24636464/>

Let op: dit onderdeel (4.2) hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op de niveaus 'Goed beschreven' en 'Goed onderbouwd'.

5. Samenvatting Werkzame elementen

Wat zijn de werkzame elementen van deze interventie waardoor de gestelde doelen bij de doelgroep gerealiseerd worden? Geef een puntsgewijs overzicht van de belangrijkste werkzame elementen van de interventie. Denk daarbij aan inhoudelijke en praktische elementen.

Max 250 woorden

Inhoudelijke werkzame elementen

- Richtlijnen Gezondere Kantines: een richtlijn voor het verbeteren van het aanbod. De richtlijnen zijn gebaseerd op resultaten van onderzoek naar het beïnvloeden van keuzegedrag, de Richtlijnen Schijf van Vijf en ervaringen met het programma De Gezonde Schoolkantine.
- Nudging: door het overgrote gedeelte van het schoolkantine-aanbod gezond te laten zijn en bovendien gebruik te maken van slimme manieren van aanbieden zodat leerlingen een duwtje krijgen in de goede richting, wordt er makkelijker gekozen voor gezonde producten.
- De persoonlijke aanpak en mix aan materialen is gebaseerd op aan te grijpen factoren, gedragsveranderingsmodellen en effectieve implementatie strategieën (Powell et al., 2015). Enkele voorbeelden:
 - conduct a local need-assesment (Kantinescan en door de Schoolkantine Brigadier),
 - feedback en tailoring (advies van de Schoolkantine Brigadier, adviesrapport en advies in de Kantinescan),
 - provide ongoing consultation (Schoolkantine Brigadier, Facebook groep),
 - incentive (jaarlijkse Schoolkantine Schaal),
 - educational materials (website, brochures en folders),
 - personal relevant messages (nieuwsbrief, berichten op social media).

Praktische werkzame elementen

- Duidelijke richtlijnen: Door een duidelijke richtlijn neer te leggen, wordt duidelijk gemaakt wat een gezondere kantine is. Door middel van de suggesties en adviezen, zoals welke producten zijn het beste aan het assortiment toe te voegen, dan wel te verwijderen, en hoe de uitstraling verbeterd kan worden, weten scholen wat ze kunnen doen om te voldoen aan de richtlijnen.
- Stappenplan: Stapsgewijs komen tot het eindresultaat. In het advies op maat zit direct een stappenplan voor de school, een essentieel onderdeel om een gezondere schoolkantine te realiseren.

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

6. Aangehaalde literatuur

Maak een alfabetische lijst van alle in deze beschrijving aangehaalde literatuur en gebruik hiervoor de APA-normen (variant met kleine letters, zie aanwijzingen in de handleiding).

- Abraham, C. & Michie, S. (2008). A taxonomy of behavior change techniques used in interventions. *Health Psychology, 27*(3), 379–387.
- Almiron-Roig, E., Forde, C. G., Hollands, G. J., Vargas, M. Á. & Brunstrom, J. M. (2020). A review of evidence supporting current strategies, challenges, and opportunities to reduce portion sizes. *Nutrition Reviews, 78*(2), 91-114.
- Arno, A. & Thomas, S. (2016). The efficacy of nudge theory strategies in influencing adult dietary behaviour: a systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health, 16*(1), 676.
- Bauer, J. M. & Reisch, L. A. (2019). Behavioural Insights and (Un)healthy Dietary Choices: a Review of Current Evidence. *Journal of Consumer Policy 2019, 42*(1), 3-45.
- Brink, L., Postma-Smeets, A., Stafleu, A. & Wolvers, D. (2020, februari). *Richtlijnen Schijf van Vijf (6e druk)*. Stichting Voedingscentrum Nederland, Den Haag.
- Broers, V. J., De Breucker, C., Broucke, S. van den & Luminet, O. (2017). A systematic review and meta-analysis of the effectiveness of nudging to increase fruit and vegetable choice. *The European Journal of Public Health, 27*(5), 912-920.
- Bucher, T., Collins, C., Rollo, M. E., McCaffrey, T. A., De Vlieger, N., Bend, D. van der, Truby, H. & Perez-Cueto, F. J. (2016). Nudging consumers towards healthier choices: a systematic review of positional influences on food choice. *British Journal of Nutrition, 115*(12), 2252-2263.
- Cadario, R. & Chandon, P. (2017). Which healthy eating nudges work best? A meta-analysis of field experiments. *Marketing Science, 39*(3), 465-486.
- Castro, I. A., Majmundar, A., Williams, C. B. & Baquero, B. (2018). Customer Purchase Intentions and Choice in Food Retail Environments: A Scoping Review. *International journal of environmental research and public health, 15*(11), 2493.
- CBS & RIVM (2020). *Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor*. <https://www.rivm.nl/leefstijlmonitor/gezond-gewicht>
- Cruwys, T., Bevelander, K. E. & Hermans, R. C. (2015). Social modeling of eating: A review of when and why social influence affects food intake and choice. *Appetite, 86*, 3-18.
- Dorsselaer, S. van, Looze, M. E. de, Vermeulen-Smit, E., Roos, S. de, Verdurmen, J., Bogt, T. F. M. ter & Vollebergh, W. A. M. (2010). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Trimbos-instituut: Utrecht.
- Driessen, C. E., Cameron, A. J., Thornton, L. E., Lai, S. K. & Barnett, L. M. (2014). Effect of changes to the school food environment on eating behaviours and/or body weight in children: a systematic review. *Obesity reviews, 15*(12), 968-982.
- Evenhuis, I. J., Vyth, E. L., Veldhuis, L., Jacobs, S. M., Seidell, J. C. & Renders, C. M. (2019b). Implementation of Guidelines for Healthier Canteens in Dutch Secondary Schools: A Process Evaluation. *International journal of environmental research and public health, 16*(22), 4509.
- Evenhuis, I. J., Wezenbeek, N. L. W. J., Vyth, E. L., Veldhuis, L., Poelman, M. P., Wolvers, D., Seidell, J. C. & Renders, C. M. (2018). Development of the ‘canteen scan’: an online tool to monitor implementation of healthy canteen guidelines. *BMC Public Health, 18*(1), 1109.
- Evenhuis, I. J., Jacobs, S. M., Vyth, E. L., Veldhuis, L., de Boer, M. R., Seidell, J. C. & Renders, C. M. (2020a). The Effect of Supportive Implementation of Healthier Canteen Guidelines on Changes in Dutch School Canteens and Student Purchase Behaviour. *Nutrients, 12*(8), 2419.
- Evenhuis I. J. (2020b). *On the way to healthier school canteens. Implementation and evaluation of healthier school canteen guidelines* (unpublished doctoral thesis). VU Amsterdam, Amsterdam
- Geurts, M., Brants, H. & Milder, I. (2016). *De voedingsomgeving op scholen: De stand van zaken in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs anno 2015*. RIVM.
- Gezonde School (2020a). *Gezonde School*. <https://www.gezondeschool.nl/>
- Gezonde School (2020b). *Schoolomgeving thema Voeding*. <https://www.gezondeschool.nl/voortgezet-onderwijs/gezondheidsthemas-en-criteria-vignet/schoolomgeving-voeding>
- Gordon, K., Dynan, L. & Siegel, R. (2018). Healthier choices in school cafeterias: A systematic review of cafeteria interventions. *The Journal of Pediatrics, 203*, 273-279.
- Grech, A. & Allman-Farinelli, M. (2015). A systematic literature review of nutrition interventions in vending machines that encourage consumers to make healthier choices. *Obesity reviews, 16*(12), 1030-1041.
- Higgs, S. (2015). Social norms and their influence on eating behaviours. *Appetite, 86*, 38-44.
- Hill, J. O., & Peters, J. C. (1998). Environmental contributions to the obesity epidemic. *Science, 280*(5368), 1371-1374.
- Hollands, G. J., Carter, P., Anwer, S., King, S. E., Jebb, S. A., Ogilvie, D., Shemilt, I., Higgins, J. P. T. & Marteau, T. M. (2019). Altering the availability or proximity of food, alcohol, and tobacco products to change their selection and consumption. *Cochrane Database of Systematic Reviews, (9)*.

- JOGG (2016). *Akkoord Gezonde Voeding op Scholen (2016-2020)*. Binnengehaald 20 jan 2020, van <https://wiki.jogg.nl/userfiles/Gezonde%20Omgeving/Akkoord%20Gezonde%20Voeding%20op%20Scholen%2020162020..pdf>
- Kessler, H. S. (2016). Simple interventions to improve healthy eating behaviors in the school cafeteria. *Nutrition reviews*, 74(3), 198-209.
- Kleef, E. van, Kremer, F. & Trijp, H. van (2020). The impact of a gradual healthier assortment among vocational schools participating in a school canteen programme: Evidence from sales and student survey data. *International journal of environmental research and public health*, 17(12), 4352.
- Kok, G., Gottlieb, N. H., Peters, G. J. Y., Mullen, P. D., Parcel, G. S., Ruiter, R. A., Fernández, M. E., Markham, C. & Bartholomew, L. K. (2016). A taxonomy of behaviour change methods: an intervention mapping approach. *Health psychology review*, 10(3), 297-312.
- Kremers, S. P., Bruijn, G. J. de, Visscher, T. L., Mechelen, W. van, Vries, N. K. de & Brug, J. (2006). Environmental influences on energy balance-related behaviors: a dual-process view. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 3(1), 1-10.
- Lanting, C. I., Heerdink-Obenhuijsen, N., Schuit-van Raamsdonk, H. L. L., Hofman-van den Hoogen, E. M. M., Leeuwenburg-Grijseels, E. H., Broerse, A., Kamphuis, M., Smeets, A. J. P. G. & Drongelen, K. I. van. (2013). *JGZ-richtlijn voeding en eetgedrag*. Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.
- Larson, N. & Story, M. (2009). A review of environmental influences on food choices. *Annals of Behavioral Medicine*, 38(1), 56-73.
- Lechner, L., Kremers, S., Meertens, R. & Vries, H. de (2012). Determinanten van gedrag. In: J. Brug, P. van Assema, & L. Lechner (Eds.). *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering, een planmatige aanpak*. Van Gorcum: Assen.
- Lobstein, T., Jackson-Leach, R., Moodie, M. L., Hall, K. D., Gortmaker, S. L., Swinburn, B. A., James, W. P. T., Wang, Y. & McPherson, K. (2015). Child and adolescent obesity: part of a bigger picture. *The Lancet*, 385(9986), 2510-2520.
- Marcano-Olivier, M. I., Horne, P. J., Viktor, S. & Erjavec, M. (2020). Using Nudges to Promote Healthy Food Choices in the School Dining Room: A Systematic Review of Previous Investigations. *Journal of School Health*, 90(2), 143-157.
- Mensink, F., Schwinghammer, S. A. & Smeets, A. (2012). The Healthy School Canteen programme: a promising intervention to make the school food environment healthier. *Journal of environmental and public health*, 2012.
- Milder, I. E., Mikolajczak, J., Berg, S. W. van den, Veen-van Hofwegen, M. van de & Bemelmans, W. J. (2015). Food supply and actions to improve dietary behaviour of students—a comparison between secondary schools participating or not participating in the ‘Healthy School Canteen Program’. *Public health nutrition*, 18(2), 198-207.
- OCW (2019). *Trend & Cijfers*. Binnengehaald 18 juni 2020, van <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen>
- Powell, B. J., Waltz, T. J., Chinman, M. J., Damschroder, L. J., Smith, J. L., Matthieu, M. M., Proctor, E. K. & Kirchner, J. E. (2015). A refined compilation of implementation strategies: results from the Expert Recommendations for Implementing Change (ERIC) project. *Implementation Science*, 10(1), 21.
- Proper, K. & Bemelmans, W. J. E. (2011). *Overgewicht en psychische problemen. Hoe vaak komen ze samen voor?: Omvang beide aandoeningen in kaart gebracht*. RIVM.
- Reale, S., Hamilton, J., Akparibo, R., Hetherington, M. M., Cecil, J. E. & Caton, S. J. (2019). The effect of food type on the portion size effect in children aged 2–12 years: A systematic review and meta-analysis. *Appetite*, 137, 47-61.
- Rossum, C. T. M. van, Buurma-Rethans, E. J. M., Vennemann, F. B. C., Beukers, M., Brants, H. A., Boer, E. J. de & Ocké, M. C. (2016). *The diet of the Dutch: Results of the first two years of the Dutch National Food Consumption Survey 2012-2016*. RIVM letter report 2016-0082.
- Rijksoverheid (2018). Maatregelen in het Nationaal Preventieakkoord. Binnengehaald 18 juni 2020, van https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezondheid-en-preventie/nationaal-preventieakkoord?utm_source=nationaalpreventieakkoord.nl&utm_medium=redirect&utm_campaign=redirect
- Salvy, S. J., Haye, K. de la, Bowker, J. C. & Hermans, R. C. (2012). Influence of peers and friends on children's and adolescents' eating and activity behaviors. *Physiology & behavior*, 106(3), 369-378.
- Scholtens, S., Middelbeek, L., Rutz, S. I., Buijs, G. & Bemelmans, W. J. (2010). Differences in school environment, school policy and actions regarding overweight prevention between Dutch schools. A nationwide survey. *BMC Public Health*, 10(1), 42.
- Steenhuis, I. H. & Vermeer, W. M. (2009). Portion size: review and framework for interventions. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 6(1), 58.
- Stevens, G., Dorselaer, S.V. & Boer, M. (2018). *Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland: HBSC 2017*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Story, M., Kaphingst, K. M., Robinson-O'Brien, R. & Glanz, K. (2008). Creating healthy food and eating environments: policy and environmental approaches. *Annu. Rev. Public Health*, 29, 253-272.
- Story, M., Neumark-Sztainer, D. & French, S. (2002). Individual and environmental influences on adolescent eating behaviors. *Journal of the American Dietetic association*, 102(3), S40-S51.

- Swinburn, B. A., Sacks, G., Hall, K. D., McPherson, K., Finegood, D. T., Moodie, M. L. & Gortmaker, S. L. (2011). The global obesity pandemic: shaped by global drivers and local environments. *The Lancet*, 378(9793), 804-814.
- Thaler, R. H. & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Yale University Press.
- Veldhuis, L., Mensink, F. & Wolvers, D. (2017). *Richtlijnen Gezondere Kantines - Factsheet*. Het Voedingscentrum. Binnengehaald 18 juni 2020, van <https://mobiel.voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/voedingscentrum/Documents/Professionals/Pers/Factsheets/Factsheet%20Richtlijnen%20Gezondere%20Kantines.pdf>
- Het Voedingscentrum (2019). *Groot deel van de scholen aan de slag met gezonder maken van de kantine*. Den Haag. Binnengehaald 18 juni 2020, van <https://www.voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/voedingscentrum/Documents/Factsheet%20Peiling%20GSK%202019.pdf>
- Het Voedingscentrum (2020a). *Akkoord Gezonde Voeding op Scholen*. De Gezonde Kantine Schoolkantine. Binnengehaald 18 juni 2020, van <https://gezondeschoolkantine.voedingscentrum.nl/nl/wat-doen-we/bevriende-partijen/akkoord-gezonde-voeding-op-scholen.aspx>
- Het Voedingscentrum (2020b). *Stel je beleid op*. De Gezonde Schoolkantine - Het Voedingscentrum. Binnengehaald 18 juni 2020, van <https://gezondeschoolkantine.voedingscentrum.nl/nl/stap-voor-stap/stel-je-beleid-op.aspx>
- Het Voedingscentrum (2020c). *Het aantal gezondere schoolkantine blijft groeien*. Den Haag. Binnengehaald 18 juni 2020, van <https://voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/voedingscentrum/Documents/GSK%20factsheet%20Peiling.pdf>
- Wilson, A. L., Buckley, E., Buckley, J. D. & Bogomolova, S. (2016). Nudging healthier food and beverage choices through salience and priming. Evidence from a systematic review. *Food Quality and Preference*, 51, 47-64.
- Wouters, E. J., Larsen, J. K., Kremers, S. P., Dagnelie, P. C. & Geenen, R. (2010). Peer influence on snacking behavior in adolescence. *Appetite*, 55(1), 11-17.

7. Praktijkvoorbeeld

Beschrijf, indien beschikbaar, in max. 600 woorden een praktijkvoorbeeld van de uitvoering van de interventie: hoe was de situatie voor, tijdens en na de interventie?

Vmbo-/havo-/vwo-school met Akkoordpartij als kantinebeheerder (1850 leerlingen)

Deze school heeft uit zichzelf een projectteam samengesteld met verschillende betrokken docenten, om gezonde voeding binnen de school te integreren. Twee docenten volgen de thematraining van het Voedingscentrum 'In stappen richting een Gezonde School(kantine)' en komen zo in aanraking met de interventie. Een cateraar uit het Akkoord 'Gezonde Voeding op Scholen' beheert de kantine en automaten en weet precies welke stappen gezet kunnen worden om te voldoen aan de Richtlijnen Gezondere Kantines. Uit eigen initiatief benadert het team de Schoolkantine Brigade voor begeleiding richting een gezondere schoolkantine. Aan de hand van het adviesgesprek en de uitslag van de Kantinescan uitgevoerd door de brigadier in samenwerking met de cateraar (stap 1 & 2) leggen ze hun ambities en doelen vast. Ze willen dat de schoolkantine voldoet aan de richtlijnen en o.a. ook dat de hoeveelheid snacks en snackdagen verminderen. Daarnaast gaan ze aan de slag met het vastleggen van hun voedingsbeleid. De cateraar gebruikt de adviezen van de brigadier om aanpassingen door te voeren in het assortiment en de uitstraling. Nadat de school het beleid heeft vastgelegd en gepubliceerd op de website vult de cateraar de Kantinescan nogmaals in (stap 3) en vraagt de Schoolkantine Schaal aan (stap 4). Die wordt beoordeeld en toegekend door de brigadier op basis van bijbehorende foto's van de kantine. In het beleid is een jaarlijkse evaluatie vastgelegd en een nieuwe afspraak met de brigadier wordt alvast ingepland (stap 5).

Vmbo-t-/praktijkschool met kantine in eigen beheer (850 leerlingen)

De Gezonde School-adviseur van de plaatselijke GGD heeft de Schoolkantine Brigadier benaderd om toe te werken naar een gezondere schoolkantine, aangezien de school het themacertificaat Voeding van het vignet Gezonde School wil behalen. Na jarenlang beheer door een cateraar, heeft de kookdocent de ambitie om met ingang van het nieuwe schooljaar (2019-2020) de schoolkantine in eigen beheer te nemen. De school biedt praktijkonderwijs tot en met vmbo-t en heeft twee aparte kantines, inclusief 4 automaten, voor zowel onderbouw- als bovenbouwleerlingen, een hele uitdaging. Het doel is een gezondere kantine waarbij leerlingen worden betrokken via praktijklessen. In deze situatie heeft de betrokken kookdocent tweewekelijks contact met de brigadier om stapsgewijs de adviezen toe te passen. Naast het opzetten van een heel nieuw lesprogramma past de interventie De Gezonde Schoolkantine goed bij de werkwijze van de school. De betrokkenen voeren stapsgewijs kleine veranderingen door, zodat de leerlingen geleidelijk kunnen wennen. De school behaalt het themacertificaat Voeding van het vignet Gezonde School dankzij de samenwerking tussen de brigadier en de Gezonde School-adviseur van de GGD. De kookdocent is tijdens de Dag van de Gezonde Schoolkantine in het zonnetje gezet en ontvangt de Schoolkantine Schaal in bijzijn van een grote hoeveelheid leerlingen.

Mbo-scholengemeenschap met 3 locaties in beheer van een cateraar

V(s)o- en mbo-scholen in Nederland worden jaarlijks benaderd door de Schoolkantine Brigade, om scholen te enthousiasmeren om deel te nemen aan en te informeren over de interventie. Na actieve benadering door de brigadier is deze scholengemeenschap geïnteresseerd in een gezondere kantine en maakt een afspraak voor extra toelichting. Op aanraden van de brigadier worden verschillende medewerkers betrokken bij het proces; schoolmedewerkers (de facilitair manager, de locatiedirecteuren) en de cateraar. Samen gaan ze aan de slag met de kantines en automaten van drie grote schoollocaties waar het overgrote deel van het aanbod bestaat uit ongezondere producten. Het doel is om gezondere kantines en automaten te realiseren waarbij de studenten worden verleid door een gezelligere kantine, zodat ze minder naar de supermarkt om de hoek gaan. De ambities van de school worden met alle betrokkenen afgestemd en aan de hand van de gestelde doelen en adviezen uit het adviesrapport gaat de cateraar aan de slag. Per locatie voert de cateraar samen met de brigadier de Kantinescan uit. In een periode van een half jaar behalen alle drie de locaties de Schoolkantine Schaal, met de Dag van de Gezonde Schoolkantine als deadline.